

Russ ed ucranais en l'Ucraina

Duas auturas commenteschan

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **L'Ucraina è demograficamain, suentar la Russia, il segund stadi naschi 1991 cun la fin da l'Uniu sovietica (URSS). Il 2001 dumbera l'Ucraina passa 48 milliuns olmas. Il 2014 ha la Russia conquistà ed annectà illegalmain la Crimea; il 2018 dumbera l'Ucraina de facto mo pli 42,3 milliuns olmas, anc adina dapli che la Pologna (var 38 milliuns).** L'Europa è oramai s'adisada a quel stadi ucranais anc pli vast che la «France métropolitaine». Ils 6 da schaner en la catedrala ortodoxa Son Gieri d'Istanbul, l'anteriura Constantinopel, ha il patriarc ecumenic Bartolome declerà independenta la baselgia ortodoxa da l'Ucraina. Schaner n'è gnanc a fin, e la «NZZ» ha gia publictà dus essays pli lungs d'auturas ucranaisas: Ils 11 «Jedes Land ist auf seine Weise unglücklich» d'Oksana Sabuschko, ed ils 19 «Vielfölkerstaat Ukraine – wie viel Russisch darf's sein?» da Katerina Botanova. I vala la paina d'analisar domadus artitgels areguard la coesistenza da la lingua russa cun l'ucrainaisa, l'unica lingua uffiziala dal pajais.

Il pajais ha scuvrì sasez

«U.Sm.» preschenta Sabuschko uschia: «Lezza è ina da las intellectualas las pli valurusas da l'Ucraina. En sia davosa antologia (...) admonescha ella cunter ina vendita dal pajais a la Russia (...). Ella

appellescha a las Ucrainaisas da na covrir il chau en il cult divin: Lez usit da las baselgias orientalas saja in element ester en l'Ucraina europeica e fetschia endament la tutela da la femna en l'islam.» En la «NZZ» declerà Sabuschko: «L'onn 2014 m'ha quasi manà in levgiament (...). La guerra [cunter l'invasiun russa 2014] ha gidà ad unir il pajais. L'Ucraina ha scuvrì sasezza durant la guerra (...). Oz en ils trens è mintga plaz occupà (...). Ins ha avert viafiers novas. La glièud ha cumenzà a viagiar en ils chantunets ils pli isolads dal pajais (...). La differenza culturala tranter purtaders da cultura russ ed ucranais pon ins observar en l'istorgia spier-tala dal 19avel tschientaner. Ils Russ èn etatists; i drizzan lur entira cultura sin il stadi (...). Lev Tolstoj [1828–1910] per exempel n'ha betg scrit romans burgais davart la classa d'amez. El ha descrit mo la vita da tschintgtschient famiglias colliadas cun la curt dal zar (...). Ils Ucrainais n'avevan daditg nagin agen stadi; per nus stat pia la societad en emprima lingua. Quai è la gronda differenza tranter Russ ed Ucrainais: Lezs han il stadi, nus avain la societad (...). Moscau vul transmidar ils Ucrainais en Russ novs (...). En Russia vesain nus in totalitarissem nov che sa preschenta sco sintesa da la Lubianca [tschaler a Moscau per praschuniers politics, G. S.-C.] cun Hollywood (...). En Russia han gia quatter generaziuns vivì sut il domini dal servetsch secret. Mintga chasa basegna ina tualetta;

mintga stadi basegna medemamain in servetsch secret. I vegn problematic sche la tualetta dominescha l'entira chasa.»

Societad cun duas linguas

Il titel da la schurnalista Botanova na correspunda betg dal tuttafatg al cuntegn da ses artitgel. Ella rapporta cunzunt davart il progress en il diever e status da l'ucrainais dapi 2013: «En il mais passà ha il parlament acceptà (...) la nova lescha da linguas. Lezza vul rinforzar e derasar il diever da l'ucrainais. Las regulaziuns concretas prevesan ina ferma restricziun e chastis per il diever dal russ (...). En l'istorgia cumplitgada da l'Ucraina en il tschientaner passà è la lingua impurtanta per l'identitad da cuminanzas smanatschadas e persequitadas, sco en auters pajais da l'Europa orientala. L'ucrainais vegniva supprimì, scumandà e censurà – da tuttafatg scumandà sut ils zars, transfurmà en ornament u en ensaina d'infiruradad culturala en l'era sovietica (...). Ma lingua e cultura russa na valan betg mo sco parts da l'ierta repressiva da l'imperi svani (...). Il russ è er in element da l'identitad e da la vita per ina purziun da la populaziun ucranaisa (...). Ins na pon ignorar il russ ni marginalisar el (...). Tar enquistas decleran 67–69% dals umans interrogads che l'ucrainais saja lur lingua materna e lur linguatg principal per communitgar. Ma en ils meds da massa, sin il martgà da cudeschs, en il kino ed en autras domenas da la cultura

prevalan products en russ che provegnan il pli savens da la Russia.» Quai è in exempel da quai ch'el filosof Denis de Rougemont (1906–1985) numnava «pluralité des allégeances» («diversitad da las appartegnientschas»). Ma Botanova punctuescha: «Ils schabetgs da 2013–2014 han propi gulivà (...) las relaziuns tranter las linguas, (...) numnadamain lur respect vicendaivel. Sch'ins va oz en in restaurant d'Odesa [citad russofona] e discorra ucranais, lura mida il persunal a moda cumplaschenta sin ucranais. Giasts russofons en in restaurant da Lemberg [citad ucrainofona] vegnan medemamain servids per russ. Activists da l'Ucraina centrala e dal vest han gidà a reconstruir la regiun orientala suenter las operaziuns militaras (...). Ins na disfamescha pli l'ucrainais, ins na fa pli beffas d'el sco lingua purila, sco ch'ins fascheva anc avant diesch u quindesch onns. En las citads datti però anc adina glièud che na s'aduvran el activamain.» L'autura na menziuna betg tschellas minoritads etnicas dal pajais. «Der neue Fischer Weltalmanach 2019» numna sedesch linguas reconuschidas; quai na smirveglia tutina betg, damai che:

- Lemberg sa chattava pli baud en l'Austria e lur en Pologna sco Lwów,
- Tschernivzi er en Austria sco Czernowitz e lur en Rumunia sco Cernauti,
- Bilhorod en l'Imperi osmanic sco Akkerman e lur en Rumunia sco Cetatea Alba,
- Uschorod sco Ungvár en Ungaria euv.